
Jaarboek 2008

Geschiedkundige Vereniging Die Haghe

redactie P.C. van der Heiden
V.L.C. Kersing
R. van Lit
H.P.L. Rosenberg
C.J.J. Stal
P.H.M. Toby

Colofon

© Geschiedkundige Vereniging Die Haghe, 2008
Basis lay-out: Guus Rijnen gvn, Den Haag
c/o Beeldrecht, Amsterdam
Vormgeving en productie: Fenna Santbergen,
Santbergen Grafische Vormgeving & DTP, Den Haag
Druk: Koninklijke De Swart, Den Haag
Gebruikte lettertypes: Swift en Arial
Papier: houtvrij halfmat machine coated, 100gr./m²

ISSN 0923-2931

De redactie heeft ernaar gestreefd de rechten m.b.t. de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de redactie wenden.

Illustratie titelpagina:

Ooievaar afkomstig uit een gedrukte ordonnantie van de Haagse Magistraat uit 1761.

Secretariaat Geschiedkundige Vereniging Die Haghe

Ursulaland 61, 2591 GT Den Haag,
tel. (070) 383 47 62
www.haagsegeschiedenis.nl
e-mail: diehaghe@haagsegeschiedenis.nl

Advertenties

Wie belangstelling heeft voor het plaatsen van een advertentie in het Jaarboek Die Haghe, kan contact opnemen met de penningmeester van Die Haghe, Van Nijenrodestraat 93, 2597 RL Den Haag, tel. (070) 328 13 61.

Aanwijzingen auteurs

Wie het plan heeft een artikel voor het jaarboek te schrijven, kan de door de redactie opgestelde aanwijzingen voor auteurs opvragen bij V.L.C. Kersing, Dienst Stadsbeheer, Afdeling Archeologie, Postbus 12651, 2500 DP Den Haag, tel. (070) 353 66 33. Kopij kan naar dit adres worden gezonden.

Oude jaarboeken

Voor inlichtingen over het verkrijgen van oude jaarboeken kan men zich wenden tot het secretariaat of tot de studiezaal van het Haags Gemeentearchief.

Opgave nieuwe leden

Nieuwe leden kunnen zich opgeven bij de ledenadministratie: de heer H. Hendriks, Werflaan 26, 2725 DH Zoetermeer, tel. (079) 341 83 55.
e-mail: herman.hendriks@hetnet.nl

Van de redactie

Het werkzame leven van de redactie van het Jaarboek heeft zich het afgelopen jaar weer voltrokken zoals de seizoenen dat dicteren. In de winter zaten de redactieleden wat gedrukt rond de kachel, in afwachting van de artikelen die maar niet wilden komen. Bij de eerste zonnestralen in het voorjaar leefden zij weer op, zeker toen de artikelen langzaamaan binnen begonnen te druppelen. De zomer zorgde voor een gulle lawine aan artikelen, juist op het moment waarop de leden zich opmaakten om af te reizen naar zonniger oorden. De herfst ten slotte bracht contemplatie. Bij het dwarrelen van de bladeren bracht men peinzend de laatste correcties aan, waarna de eindredacteur zich naar de vormgeefster begaf om het werkstuk af te leveren.

Het moet gezegd, de oogst was rijk en zelfs zo overvloedig dat een aantal artikelen moest worden gereserveerd voor volgend jaar, een onverwachte luxe voor de redactie!

De inhoud van het Jaarboek mag zeker gevarieerd worden genoemd. Het spits wordt afgebeten door Jan Hein Furnée, met een doorwrocht artikel over het publiek en het programma van de Koninklijke Schouwburg in de 19de eeuw. Dit is het eerste deel, het tweede en laatste deel verschijnt in het volgende Jaarboek.

José Pablo Alzina maakte een inventarisatie van alle ambassadeurs van Spanje die vanaf 1649 in Den Haag werkzaam waren. Zij resideerden lange tijd in het Spaanse Hof aan het Westeinde en tegenwoordig aan het Lange Voorhout.

Robert van Lit belicht de eerste geschiedschrijver van Wassenaar, de schoolmeester en

latere rentmeester van koningin Wilhelmina, Eduard Houbolt. Zijn boekwerken en artikelen vielen helaas niet bij iedereen in goede aarde.

Boeiend is ook het artikel dat Jessie van der Meer-Middelburg wijdde aan haar grootmoeder Dien Middelburg-van Rooy, die vanaf 1912 tweentwintig jaar directeur van de Centrale Keuken van de Vereniging Kindervoeding was.

Een tentoonstelling in Museum Meermanno-Westreenianum was de aanleiding om conservator Paul van Capelleveen te vragen een artikel te schrijven over de boekhandelaar en uitgever L.J.C. Boucher, eertijds lange tijd werkzaam in het bekende pand Noordeinde 39.

Het feit dat de Haagse fotografe Marianne Dommissie volgend jaar een tentoonstelling krijgt in het Haags Historisch Museum was aanleiding voor Ingeborg Leijerzapf en Robert van Lit om een artikel aan haar leven en haar rijke oeuvre te wijden.

Ten slotte zijn daar de vaste rubrieken. De redactie is verheugd dat de gemeentelijke afdeling Monumentenzorg er weer in geslaagd is om na twee jaar afwezigheid de draad weer op te pakken met een informatief overzicht van haar werkzaamheden.

De samenstellers van de diverse rubrieken verdienen lof voor hun belangeloze werk voor het Jaarboek, vaak al gedurende vele jaren. Andere stille werkers op de achtergrond, zoals Paul de Kievit die al geruime tijd het register maakt en Fenna Santbergen die de vormgeving van het Jaarboek verzorgt, dragen bij aan een product dat er wezen mag!

Inhoud

- 3 Van de redactie
- 5 Jaarverslag over 2007

- 12 Jan Hein Furnée, Het nationale toneel in de Koninklijke Schouwburg, 1815-1870
- 64 Dr. José Pablo Alzina, Ambassadeurs van Spanje in Den Haag
- 84 Robert van Lit, Eduard C. Houbolt, de eerste geschiedschrijver van Wassenaar
- 103 Jessie van der Meer-Middelburg, De Vereeniging 'Kindervoeding' in Den Haag, 1884-1934
- 125 Paul van Capelleveen, L.J.C. Boucher, uitgever in Den Haag
- 145 Ingeborg Th. Leijerzapf en Robert van Lit, 'In de donkere kamer van een vriendin heb ik dit vak geleerd'

- 185 H.F. Ambachtsheer, Monumentenzorg in Den Haag in 2007
- 196 Corien Bakker e.a., Archeologie in Den Haag in 2007
- 201 Renske Boosman, Overleden Hagenaars in 2007
- 207 Herman Rosenberg, In memoriam Sjoerd Schamhart, eigenzinnig schepper van menselijke architectuur
- 209 Herman Rosenberg, In memoriam Hermance Schaepman, beschermengel van Den Haag
- 211 Han Mulder, In memoriam Dick Hillenius, erudiet en betrouwbaar

- 213 Corien Glaudemans, Nieuwe Haagse archieven in 2007
- 229 Phil Swenker, Publicaties over Den Haag in 2007
- 240 Samenstelling van het gemeentebestuur op 1 januari 2008
- 242 Kees Stal, Straatnamen in 2007
- 244 Renske Boosman, Kroniek over 2007
- 257 Over de auteurs
- 259 Paul de Kievit, Register

- 282 Advertenties

Jaarverslag over 2007

1. Leden

Het ledenbestand bedroeg aan het einde van het verslagjaar 1027. Hieronder bevonden zich twee uitwisselingsabonnementen met andere instellingen. Er waren 70 instellingen lid, waarvan 37 gratis, waaronder bibliotheken, rijks- en gemeentelijke diensten, verenigingen en stichtingen. In 2007 hebben 41 leden hun lidmaatschap opgezegd en hebben zich 37 nieuwe leden opgegeven.

2. Bestuur

In 2007 was het bestuur als volgt samengesteld: drs. D.J. Cannegieter, voorzitter, mevrouw drs. A.J.I. Hintzen-van Schaik, vice-voorzitter, mevrouw mr. G.E. Heijnis, secretaris, ir. R.J. Gmelig Meijling, penningmeester, drs. C.M. Nigten, lid, mevrouw drs. M.A.B. Kroonen, lid, mevrouw drs. D. Timmer, lid. Het bestuur kwam bijeen op 30 januari, 8 maart, 5 april, 9 mei, 27 juni, 29 augustus, 4 oktober, 21 november en 12 december 2007.

3. Erefuncties en ereleden

Beschermvrouwe: H.M. de Koningin.
Erevoorzitter: drs. W.J. Deetman, burgemeester van 's-Gravenhage.
Ereleden: mevrouw A.M. van Oorsouw-Wijnen en de heren drs. H. Bordewijk, mr. G.W. van Herwaarden, mr.dr. A.J.E. Havermans en drs. W.M. van der Mast.

4. Algemene Ledenvergaderingen

De voorjaarsvergadering werd gehouden op 12 mei 2007 in de Salon van het Haags Historisch Museum. Een veertigtal leden woonde de vergadering bij.

Nadat het verslag van de Algemene Ledenvergadering van 25 november 2006 akkoord was bevonden, gaf de penningmeester een toelichting op de jaarrekening 2006 en op de rekening van baten en lasten. Hij wees op de stijging van de onkosten voor het jaarboek met 1,5% conform het inflatiecijfer. Hij besprak vervolgens de herziene begroting 2007. Vanuit de vergadering werd geconstateerd dat de vereniging financieel gezond is, dat het eigen vermogen is gestegen en dat dit een felicitatie waard is. Mevrouw dr. A. Kraaijenhagen-Oostinga deed vervolgens verslag van de bevindingen van de kascommissie. De commissie beval de vergadering aan de penningmeester decharge te verlenen. De vergadering besloot aldus bij acclamatie. De kascommissie werd vervolgens eveneens bij acclamatie herbenoemd.

De penningmeester wees erop dat de vereniging bij de belastingdienst is geregistreerd als een het algemeen nut beogende instelling. Dit betekent dat een schenking fiscaal aftrekbaar is voor de schenker en dat op grond van de successiewet voor de vereniging vrijstelling van schenkings- en successierecht mogelijk is.

Die Haghe was in de periode van voorjaar 2006 tot mei 2007 vertegenwoordigd in het project De Haagse Schatkist door de heer Nigten. Deze

1. De Koninklijke Schouburg aan het Korte Voorhout. Litho in kleur, 1844.
Collectie Haags Gemeentearchief.

‘Het genot der middenklassen’

Het nationale toneel in de Koninklijke Schouwburg, 1815-1870

Jan Hein Furnée

In de negentiende eeuw had de Koninklijke Schouwburg aan het Korte Voorhout in het winterseizoen twee verschillende gedaantes: op maandag, donderdag en zaterdag presenteerde hij zich als het Théâtre Français met in het Frans gespeelde toneelstukken en opera's, op dinsdag en vrijdag stond hij bekend als de 'Hollandsche Schouwburg' met Nederlands gesproken – 'nationaal' – toneel. De schouwburg vormde de belangrijkste publieke wintervermakelijkheid in de hofstad die – zonder ballotage en louter tegen entreegeld – voor iedereen met voldoende geld, tijd en belangstelling toegankelijk was. De voorstellingen van het Théâtre Français werden in de hele eeuw gedomineerd door de Haagse aristocratie en de zogenaamde 'fatsoenlijke' standen rond de bekende herensociëteit De Witte. Maar wie bezocht nu eigenlijk het nationale toneel? Wat voort soort toneel werd er opgevoerd? Welke wisselwerking bestond er tussen het toneel-aanbod en de samenstelling van het publiek? En hoe veranderde dit alles in de loop van de tijd?

Het beeld van het Haagse toneel in de negentiende eeuw wordt al ruim een eeuw gedomineerd door een bijna onwrikbaar vertoog van kwalitatief verval en bloei, die beide in direct verband worden gebracht met de veranderende samenstelling van het schouwburgpubliek.² Volgens oudere studies werden de 'Hollanders'

in het grootste deel van de eeuw hoofdzakelijk bezocht door de 'lagere middenklasse en arbeidersklassen'. De adel en de 'hogere middenklassen', die uitsluitend het Théâtre Français zouden hebben gefrequenteerd, zouden het nationale toneel niet of nauwelijks hebben bijgewoond, behalve tijdens enkele koninklijke galavorstellingen die in de eerste helft van de eeuw werden georganiseerd. Tijdens de directie van de Haagse kunstschilder Jean Chrétien Valois (1854-1876), zo is herhaaldelijk betoogd, woonde 'het beschaafde publiek' de nationale toneelvoorstellingen in het geheel niet meer bij.³ Het kwalitatieve verval van de toneelkunst was daarvan zowel de oorzaak als het gevolg. Naarmate het klassieke treurspel en blijspel had plaats gemaakt voor burgerlijk drama en vooral voor slecht vertaalde melodramatische spektakelstukken van bedenkelijke Duitse en vooral Franse makelij, hadden de hogere dan wel de beschaafde standen hun interesse in het nationale toneel verloren. Om het hoofd boven water te houden, hadden Valois en zijn voorgangers zich steeds meer moeten richten op de slechte, op overdreven effecten beluste smaak van het minder ontwikkelde publiek. En ook de acteurs, zelf doorgaans van even bescheiden komaf, zouden hun artistieke talenten steeds meer aan dit publiek te grabbel hebben moeten

1. Prins Maurits ontvangt op 1 februari 1608 de Spaanse gezant markies Spinola bij de Hoornbrug.
Ets naar Simon Frisius, Collectie Haags Gemeentearchief.

Ambassadeurs van Spanje in Den Haag

Dr. José Pablo Alzina

De ontmoeting van veldheer Ambrosio Spinola met stadhouder Maurits, vierhonderd jaar geleden op 1 februari 1608 bij de Hoornbrug in Rijswijk, vormde de opmaat tot diplomatieke betrekkingen tussen Spanje en Nederland. Door onderhandelingen over een wapenstilstand aan te gaan met de opstandelingen in het noorden erkende het Spaans-Habsburgse koninkrijk in feite de nog jonge Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. De herdenking van deze belangrijke gebeurtenis vormt de aanleiding voor dit artikel.¹ Het bevat een historisch overzicht van ambassadeurs van Spanje in Den Haag, dat is gebaseerd op mijn Spaanstalige boek *Embajadores de España en los Países Bajos*.²

Tien jaar na het overlijden van zijn vader Filips II had koning Filips III behoefte aan een adempauze in de toen al veertig jaar durende geldverslindende strijd met de opstandige Nederlandse gewesten. Hij benoemde zijn Italiaanse legeraanvoerder Ambrosio Spinola, die het bevel voerde over de Spaanse troepen in de Nederlanden, tot hoofd van de delegatie die moest gaan onderhandelen over een tijdelijk bestand. De plechtige ontvangst door zijn Hollandse tegenstander Maurits bij de Hoornbrug vormde het hoogtepunt van de reis van de Zuidelijke Nederlanden naar Den Haag. Na elkaar de hand te hebben geschud stapte Spinola over in de koets van Maurits op weg naar het Binnenhof. Daar herinnert de naam Trêveszaal nog altijd

aan het resultaat van de onderhandelingen, het Twaalfjarig Bestand, dat in 1609 door het Verdrag van Antwerpen van kracht werd.

Na de hervatting van de vijandelijkheden brak in de Spaanse gelederen allengs het inzicht door, dat de oorlog op den duur niet viel te winnen. De stap van Spinola op het onderhandelingspad bleek bij nader inzien onomkeerbaar. Door de militaire successen van de Republiek onder Maurits' opvolger Frederik Hendrik resteerden de Spaanse koning Filips IV uiteindelijk vredesbesprekingen als enige realistische optie om het decennialang voortlepende conflict te beëindigen. De onderhandelingen over een vredesregeling, die sinds 1642 plaatsvonden in Munster, vormden een diplomatieke doorbraak. Spaanse en Nederlandse afgezanten ondertekenden in 1648 het vredesverdrag, waardoor de Spaanse koning rechtens de onafhankelijkheid van zijn Noord-Nederlandse gewesten erkende. De Republiek werd aldus officieel een geheel vrije staat. Het einde van de Tachtigjarige Oorlog vormde het begin van bilaterale betrekkingen tussen Spanje en Nederland in het Europees statenstelsel.

Barok-diplomaten

Antoine de Brun, een van de onderhandelaars in Munster, werd de eerste ambassadeur van Spanje (1648-1654) in de Republiek der Verenigde Nederlanden. Eind 1648 benoemd vestigde hij

Eduard C. Houbolt, de eerste geschiedschrijver van Wassenaar

Robert van Lit

Ruim honderd jaar geleden verscheen het boekje *Wassenaar en omstreken, Gids*¹, geschreven door de schoolmeester Eduard Houbolt. Het was het eerste boek dat uitsluitend de topografie van Wassenaar behandelt en dat ingaat op het verleden van het dorp en de omliggende kastelen en buitenplaatsen. Naderhand schreef Houbolt nog enkele boekjes die de belangstelling voor zijn woonplaats moesten bevorderen. Bovendien verscheen van zijn hand in de lokale kranten een lange reeks artikelen waarin onderdelen van de geschiedenis van Wassenaar uitgebreid werden behandeld. Houbolts *Gids* voor Wassenaar² is in 1997 opnieuw uitgegeven, integraal herdrukt met de oude illustraties. Behalve een enthousiast amateur-historicus was Houbolt rond de eeuwwisseling een vruchtbaar schrijver van kinderboeken. Van hem zijn tien boeken bekend (naar verluidt zou hij er zelfs twintig hebben geschreven) waarvan *De smokkelaars van Wassenaar* veel raakvlakken heeft met de lokale geschiedenis. De kinderboeken zijn na een eeuw in de vergetelheid geraakt en dat geldt ook voor de auteur zelf.³ Hij was maar liefst ruim 45 jaar actief als publicist. Het lijkt dan ook zinnig om hier aandacht te besteden aan Eduard C. Houbolt, de eerste geschiedschrijver van Wassenaar.

1. Fotoportret van Ed.C. Houbolt in het Wassenaars Nieuwsblad/ De Morgenpost, 8 januari 1949.

Leven en werk

Eduard werd geboren in 1869 in het boerendorpje Benthuizen, even ten noordoosten van Zoetermeer, als zoon van Jan Herman Houbolt en Hendrika Maria le Feber. Zijn vader was daar hoofd van de openbare lagere school. Eduard, die overigens officieel als Everhardus Christiaan Houbolt door het leven ging, trad aanvankelijk in de voetsporen van zijn vader. Hij studeerde aan de Rijkskweekschool in Haarlem en begon zijn onderwijzersloopbaan in Sassenheim.⁴ In 1892 benoemde men hem tot hoofd van de openbare lagere school in Zevenhoven. Hij

De Vereeniging 'Kindervoeding' in Den Haag, 1884-1934

Jessie van der Meer-Middelburg

1. Kinderen in afwachting van het eten. Foto: particuliere collectie, 1929.

In dit artikel beschrijf ik de geschiedenis van de Haagse Vereeniging 'Kindervoeding'. Door deze vereniging werd van 1884 tot 1934 tussen de middag een warme maaltijd verstrekt aan schoolkinderen uit arbeidersgezinnen. Bij de oprichting gingen 33 kinderen onder schooltijd voor deze

maaltijd naar een van de drie Volksgaarkeukens. Vanaf 1903, toen het aantal deelnemende kinderen inmiddels de duizend was gepasseerd, werd het eten uit de gaarkeukens naar een aantal gymnastieklokalen gebracht. Met het gestaag toenemen van de 'etertjes' vroegen kwaliteit,

L.J.C. Boucher, uitgever in Den Haag

Paul van Capelleveen

Herinneringen aan de Haagse boekhandelaar en uitgever L.J.C. Boucher zijn onlosmakelijk verbonden met het adres Noordeinde 39, waar de boekwinkel (sinds 1921) was gevestigd.¹ Toen L.J.C. Boucher in 1932 de winkel van zijn vader kwam versterken, begon hij ook meteen een hachelijke nieuwe onderneming: een uitgeverij. De meeste mémoires noemen Boucher echter als boekhandelaar. K.L. Poll beschreef zowel vader als zoon Boucher: ‘De tientallen jaren die hij samen met zijn bedaarde, niet minder indrukwekkende vader doorbracht in de ruime boekwinkel hadden hem iets onverslijtbaars jongensachtigs gegeven, ook in de zin van iets vrolijks en onverantwoords. Ik kwam er in 1950 voor het eerst en zie het duo van de twee lange heren duidelijk voor me: de vader die kans zag het eerste het beste boek dat zijn hand vond met diep doorvoelde, haast vriendschappelijke overtuiging te verkopen aan de eerste de beste binnenloper, alsof het de bijbel was – en de zoon, vol kritiek, scepsis en verhalen, met een grote belezenheid in Frans, Duits en Engels, zonder ook maar iets van pedanterie.’² De boeken werden ook uitgevent door middel van spraakmakende etalages, vooral in de Boekenweek³, en door recensies en aankondigingen in een eigen tijdschrift, *Zwart op wit* (vanaf 1933).

Achter de ‘cilindrisch gekromde etalageruit’⁴ lag de boekwinkel, waarvan Poll ook een impressie gaf: ‘Hoofdzak bleef de boekhandel, met het

gedempte licht, de ingebouwde houten kasten langs de lange muur, de grote luie stoel waarin vooral mensen die niets kochten urenlang zaten te lezen, de uitstaltafel in het midden van de winkel waarop van alles door elkaar lag wat hemzelf interesseerde – nieuw, klassiek, sca-breus, vergeten, zeldzaam, af en toe een Spaans of een Russisch boek ertussen – en daar in de buurt, of in zijn kantoortje achterin, de grote man met het scherp gesneden gezicht en het witte haar, pratend, gul en spottend lachend, alles ziend – tot zijn 75ste een middelpunt van het Haagse boekenleven’.⁵

Renate Rubinstein herinnerde zich ook de verschijning van Boucher en het interieur van de winkel: ‘Rondom hoge kasten met lijsten aan de top. Veel poëzie, veel Russen, ook in het Russisch, hun dissidenten in alle andere talen. De eigenaar bladert daar in zijn eigen boeken. Hij is het soort man dat ook in Amsterdam moet bestaan [...]: rijzig, hoffelijk, wit haar, in tweeds met een samengevouwen regenjas over één schouder geslagen: Roland Holst-achtige chic. [...] ik werd aan hem voorgesteld. En wat denk je? Het was hem, zei hij, een eer en hij toonde mij het uitzicht, achter in de winkel, op een verwilderd tuintje. Zo’n paleis van ’n boekhandel, maar beleefd als een Chinees toon je je nederige tuintje.’⁶ De Haagse boekhandelswereld was destijds niet meer zo rijk gesorteerd als in de eerste helft van de twintigste eeuw, toen de adreslijsten

‘In de donkere kamer van een vriendin heb ik dit vak geleerd’

De Haagse fotografe Marianne Dommisse

*Ingeborg Th. Leijerzapf en Robert van Lit**

Wie de Benoordenhoutse woning annex atelier van de Haagse fotografe Marianne Dommisse voor het eerst betreedt, wordt getroffen door een grote hoeveelheid fotowerk, door kleine beeldhouwwerken van haar overleden man Theo van der Nahmer en door vele andere kunstzinnige voorwerpen. Marianne zelf staat al klaar om iedere foto, ieder schilderij of plastic van commentaar te voorzien. Een paar jaar geleden besloten enkele bevriende (foto-)conservatoren Marianne te helpen bij het ordenen van de enorme hoeveelheid foto's en negatieven die zij thuis bewaarde en de belangrijkste daarvan onder te brengen in een fotoarchief, zodat het voortbestaan van deze collectie werd gegarandeerd. Daarnaast wilden zij ter ere van haar tachtigste verjaardag een overzichtstentoonstelling samenstellen. In 2009 wordt in het Haags Historisch Museum een tentoonstelling georganiseerd, die een overzicht biedt van het bijzondere oeuvre van Marianne Dommisse en waarin onder meer aandacht zal worden geschonken aan haar fotoportretten van Haagse kunstenaars en aan de sfeervolle opnamen van diverse plekken in Den Haag. Met het oog op de naderende tentoonstelling wordt in het Jaarboek aandacht geschonken aan de fotografe Marianne Dommisse en haar werk. (afb. 1)

Jeugd en opleiding

Marianne Dommisse groeide op in het landelijke dorpje Dalem, onder aan de voet van de Waaldijk. Haar vader was hier dominee en het gezin bewoonde de oude pastorie naast de Hervormde kerk, waar Marianne in 1927 geboren werd.

Rond 1936 scheidden haar ouders. Mariannes moeder hertrouwde met een huisarts, waarna het gezin naar Sassenheim verhuisde. Na de Montessori-school in Oegsteest bezocht te hebben, volgde Marianne de hbs-opleiding aan het Rijnlands Lyceum in Wassenaar. Vanwege de verzetsactiviteiten van haar ouders die onder meer onderdak boden aan onderduikers, bracht Marianne in de oorlogsjaren veel tijd zonder haar ouders door in Warmond en in het Friese Winaldum. Haar toekomstplannen waren nog wat onduidelijk. Na een kort bezoek aan de land- en tuinbouwschool in Rijswijk vertrok Marianne naar een oom in Denemarken om aan te sterken. In Kongens Lynby, gelegen op het eiland Seeland, dertig kilometer ten noorden van Kopenhagen, ging zij land- en tuinbouwkunde studeren en tevens stage lopen op een kwekerij.

In 1951 bracht Marianne een korte vakantie door bij haar ouders, die inmiddels naar Scheveningen waren verhuisd. Hier ontmoette zij de

30. Lozerlaan, boerderij Vrederust, 1956. *Collectie Haags Gemeentearchief.*

Monumentenzorg in Den Haag in 2007

H.F. Ambachtsheer¹

Er was geen ontkomen meer aan. Bij de presentatie van het Jaarboek 2007 benadrukte de voorzitter van Die Haghe het wederom ontbreken van het verslag van Monumentenzorg. Ik voelde alle ogen van de aanwezigen in de zaal op mij gericht en wist dat ik alleen nog zou kunnen weggemen met de toezegging om met ingang van het jaarboek 2008 weer te leveren. Zie hier het resultaat.

Het verslagjaar bleek de moeite van het beschrijven weer waard. De rijksoverheid verraste met een selectie voor de rijksmonumentenlijst van 'toppers' uit de Wederopbouwperiode. Binnen het gemeentelijk beleid kwam aandacht voor het behoud van historische panden in het 'Winkelhart'. Daarnaast werd een flink aantal interessante restauraties gestart dan wel afgerond. In de meeste gevallen trokken de onderhavige panden, samen met andere, volop de aandacht op de jaarlijkse Open Monumentendag.

'Top' uit Wederopbouwperiode op rijksmonumentenlijst

Onder grote mediabelangstelling maakte minister Plasterk van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap op 15 oktober 2007 in Amersfoort een lijst met honderd Nederlandse topmonumenten uit de Wederopbouwperiode bekend. Deze topmonumenten worden in de periode 2007-2008 in procedure gebracht om te worden aangewezen als beschermd rijksmonument. Omdat volgens de Monumentenwet 1988 een gebouw minimaal 50 jaar oud moet zijn, worden panden van na 1958 – zoals de Amerikaanse Ambassade aan het

Korte Voorhout – nog niet in deze lijst opgenomen.

Het Rijk is vrij laat met het formuleren en het tot uitvoering brengen van een beschermingsbeleid voor deze periode. Rotterdam en Den Haag gingen het Rijk hierin voor. Zo stelde het college van burgemeester en wethouders van Den Haag al in december 2003 de notitie 'Beschermingsbeleid voor de Wederopbouw 1945-1965' vast. Dit resulteerde in 2004 en 2005 in de aanwijzing van drie gemeentelijke beschermde stadsgezichten en zeventien gemeentelijke monumenten. Den Haag bezit veel architectuur en stedenbouw uit de periode 1945-1965. Een goed inzicht in de enorme bouwproductie uit die periode is te vinden in het door Monumentenzorg uitgegeven boek *De Wederopbouw – Haagse gids voor architectuur en stedenbouw in de periode 1945-1965* (VOM-reeks 2002).

Het beeld van Den Haag als belangrijke Wederopbouwstad is door minister Plasterk bevestigd. Hij selecteerde relatief veel Haagse panden: in de lijst van honderd potentiële rijksmonumenten bevinden zich er tien in Den Haag. Alleen Rotterdam – Wederopbouwstad avant la lettre – scoort hoger dan Den Haag. De tien onderstaande gebouwen, die in aanmerking komen voor de monumentenstatus, zijn dus van onomstreden kwaliteit en behoren tot de Nederlandse top:

1. Villa op een bunker, Ruychrocklaan 221, architect R. Romke de Vries
2. Luxe flatbouw, Segbroeklaan 508 t/m 614, architect P. Zanstra
3. Stationspostkantoor, Rijswijkseweg 13, architect G.C. Bremer

Archeologie in Den Haag in 2007

In 2007 zijn door de afdeling Archeologie¹ zeer veel vooronderzoeken en waarnemingen uitgevoerd en drie opgravingen, die hier nader worden beschreven. Veel tijd is er besteed aan de uitwerking van oud en nieuw onderzoek. Er zijn dan ook diverse publicaties verschenen, waaronder de *Nieuwe geologische kaart van Den Haag en Rijswijk*. Daarnaast was de tentoonstelling '5000 jaar wonen in Den Haag' in het Atrium van het stadhuis en in de bibliotheek van Ypenburg te zien. Voor deze tentoonstelling werden maquettes vervaardigd van boerderijen uit de steentijd die gevonden zijn op Ypenburg, inheemse boerderijen uit de Romeinse tijd van het gebied rond de Uithofslaan, de stenen kamer van Madestein en een stukje bebouwing uit de 17de eeuw aan de Plaats. In de nieuwbouw van Ypenburg werd vlakbij het winkelcentrum een huisplattegrond opgenomen uit de steentijd en werden reconstructies in brons geplaatst van hoofden van een gezin uit die tijd. Ook zijn originele veeneiken te zien die ter plekke stonden toen er geen bewoning meer mogelijk was.

Op 1 september 2007 is de nieuwe Monumentenwet van kracht geworden. Op deze wet is lang gewacht. In het kort komt het er op neer dat in een vroeg stadium in de ruimtelijke ordening al rekening moet worden gehouden met de eventuele aanwezigheid van archeologische resten. Voortaan komen de kosten voor archeologisch onderzoek voor rekening van de initiatiefnemer van graaf- of bouwwerkzaamheden.

Uithofslaan

Vooruitlopend op de aanleg van een nieuwe woonwijk aan de Uithofslaan voert de afdeling Archeologie vanaf 2001 regelmatig onderzoek uit naar bewoningsresten uit

de ijzertijd, de Romeinse tijd en de late middeleeuwen.

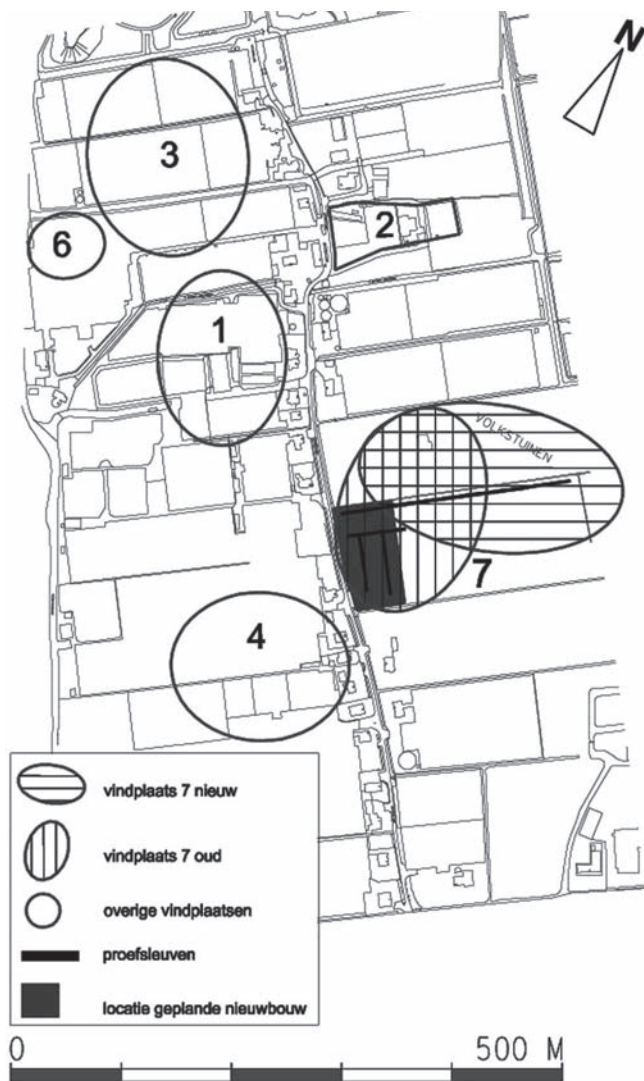
Geologisch gezien ligt het onderzoeksgebied op de afzettingen van de Gantel, een grote getijdengeul die via de Maasmond in verbinding stond met de open zee. De kreekruigen van dit getijdensysteem zijn in het verleden tijdens relatief droge perioden bewoond geweest.

Inmiddels zijn de vindplaatsen 1 (Romeinse tijd en late middeleeuwen), 3 (Romeinse tijd) en 6 (ijzertijd) geheel opgegraven. Vindplaats 4 (Romeinse tijd) is deels onderzocht. Deze laatste zal, evenals vindplaats 2 (late middeleeuwen), in de toekomst verder onderzocht worden (afb. 1).²

In het kader van dit grootschalig archeologisch onderzoek is tussen 23 april en 2 mei 2007 op vindplaats 7 (Romeinse tijd) een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd waarbij afhankelijk van de resultaten rekening gehouden werd met een doorstart naar een definitief onderzoek.

De kartering van de vindplaats is in 2003 tot stand gekomen op basis van informatie die werd verzameld tijdens waarnemingen bij rioolwerkzaamheden op het volkstuintencomplex, evenals een veldopname op het ten zuiden daarvan gelegen perceel. Op het volkstuintencomplex zijn sporen en vondsten van een inheemse nederzetting uit de Romeinse tijd aan het licht gekomen. Tijdens een eerste onderzoek aan de oppervlakte van het ten zuiden daarvan gelegen perceel, in omgeploegde staat, zijn redelijke hoeveelheden handgevormd en gedraaid aardewerk alsook enkele fragmenten keramisch bouwmetaal uit de Romeinse tijd verzameld.

Met dit gegeven in het achterhoofd is besloten om, voorafgaand aan een eventueel definitief onderzoek, een proefsleuvenonderzoek uit te voeren op het door

de bouw bedreigde westelijke deel van het perceel.

In eerste instantie zijn twee proefsleuven haaks op en parallel aan de Uithofslaan aangelegd. Dit leverde weinig tot geen bewoningssporen op. Besloten werd om door middel van nog twee proefsleuven de begrenzing van de vindplaats nauwkeurig(er) vast te stellen. Daarbij is een ruim 200 m lange sleuf parallel aan het volkstuintencomplex aangelegd.

Aan de oostzijde van de sleuf zijn meerdere kuilen en greppels uit de Romeinse tijd aangetroffen en meer naar het westen is vermoedelijk een perceelgreppel uit dezelfde periode aangesneden.

De resultaten van het proefsleuvenonderzoek hebben uitgewezen dat de inheemse vindplaats meer noordelijker moet worden gelokaliseerd, waarbij de aangetroffen perceelgreppel de zuidwestelijke begrenzing daarvan kan vormen. Daarmee valt de nederzetting buiten het door de nieuwbouw te verstoren gebied en blijft voorlopig behouden.

Frederik Hendriklaan

Voorafgaand aan de aanleg van een nieuw riool heeft de afdeling Archeologie in september 2007 op de Frederik Hendriklaan ter hoogte van de kruising met de Johan van Oldenbarneveltlaan en het

1. Uithofslaan. Ligging van de vindplaatsen. *Tekening: afdeling Archeologie.*

Overleden Hagenaars in 2007

januari

4. Yoka Voorbach, 56, beeldend kunstenaar. Van 1995 tot 2006 was zij tevens docent grafiek en edelsmeden aan het Koorenhuis.
8. Godfried Lonis, 90, beeldend kunstenaar, vooral bekend door zijn monumentale spiegelobjecten. Naast autonome kunst maakte hij in opdracht ook veel kunstwerken in openbare gebouwen in Den Haag. Hij was vanaf het ontstaan in 1973 van de vereniging Vrienden van Den Haag samen met Hermance Schaepman al actief rond de ontwikkelingen in Den Haag en maakte zich sterk voor het behoud van waardevolle architectuur. Lonis ontwierp onder meer het huidige beeldmerk van de vereniging: zeven gestileerde vogels in v-vorm.
11. Mr. K.J. de Bruijn (Kees), 82. Hij was van 1948 tot zijn pensionering in 1986 verbonden aan de *Haagsche Courant*, de laatste acht jaar als hoofdredacteur. Daarnaast vervulde hij vele bestuursfuncties, onder meer bij de Artoteek, de Haagse Kunstkring en Internationaal Perscentrum Nieuwspoor.
19. Nely Gambon-de Vos, 82, erelid van de Roeivereniging De Laak en van de Koninklijke Nederlandse Roeibond (KNRB). Nely Gambon heeft sinds de jaren zestig een grote bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van het damesroeien in Nederland en daarbuiten. Als KNRB-bestuurslid begeleidde zij de overgang van het dames-stijlroeien naar het snelroeien. Zij wist in 1970 als eerste vrouw het mannenbolwerk van de Wereldroeibond FISA binnen te dringen en ijverde daar met succes voor opnemng van het damesroeien in het Olympisch programma.

22. Dr. J.P. Siwipersad (Jozef), 63, politicus en historicus. Hij was van 14 april 1998 tot 15 maart 2006 lid van de CDA-fractie in de Haagse gemeenteraad. Hij was ook de bedenker van de 'Dag van de Haagse Geschiedenis', die op 4 november 2005 voor het eerst werd gehouden.
24. Frans Willem Drijver, 55, docent Duits op de school van het Haagsch Genootschap.
29. Johanna Wilhelmina van der Walle (Hanneke), 79, oud-lerares Frans en conrector aan het 1^e VCL in Den Haag.

februari

7. Willem Jacobus Marinus Oskam (Wim), 69, oud-directeur van de O.G. Heldring basisschool aan het IJsvogelplein.
10. Arthur van Keppel, 41, Haagse drummer. Hij speelde onder meer bij de Haagse blues- en swingband van Kees 'Kingsize' den Heijer.

maart

4. Victor Freijser, 52, architectuurhistoricus, organisator van tentoonstellingen en auteur van boeken over bouwkunst.
14. Bramine Eelcoline Marie van Wely (Babs), 82, illustratrice en grafisch ontwerpster. Zij was met name in de jaren zestig een toonaangevende illustratrice van kinderboeken. Van Wely gaf ook les aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag. In 1971 en 1978 ontwierp ze de kinderpostzegels.
26. Hirdaynath Radjaram Tewarie (Baba R.), 86. Hij was de drijvende kracht achter de eerste hindoe

Nieuwe Haagse archieven in 2007

Samengesteld door Corien Glaudemans en Marieke Kroonen

Het Haags Gemeentearchief verwerft jaarlijks enige tientallen nieuwe archieven en aanvullingen op archieven. In 2007 waren dit er 31 met een gezamenlijke omvang van 92 strekkende meter.

Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste archieven. Het tussen haakjes vermelde beheersnummer (bnr.) verwijst naar het nummer waaronder het betrokken archief bij het Haags Gemeentearchief is geregistreerd. Niet alle archieven zijn thans al goed toegankelijk, bovendien zijn sommige nog gesloten voor raadpleging of beperkt raadpleegbaar. Wie een nieuw verworven archief wil inzien, kan het beste hierover eerst contact opnemen met het Gemeentearchief.

Rollin Couquerque, Magdalena Ferdinanda Maria (Madzy) (Den Haag 14-4-1903 – Den Haag 16-7-1994), hockeyster en tennisster, circa 1900-circa 1940, aanvulling archief (bnr. 189), circa 0,75 strekkende meter.

Nederlands Dans Theater en Carel Birnie, circa 1930-circa 2000 (bnr. 705), 2,5 strekkende meter.

Het materiaal werd bijeengebracht door Arnoud van Deelen, toen deze een biografie over Carel Birnie voorbereide.

Carel Birnie was in 1959 een van de oprichters van het Nederlands Dans Theater (NDT). Het groeide onder zijn leiding uit tot een van de beroemdste balletgezelschappen in de wereld. Later stimuleerde hij de oprichting van een gezelschap voor jonge dansers, het NDT 2, en voor oudere dansers het NDT 3. Het Danstheater aan het Spuiplein kwam er dankzij zijn

volhouden en overredingskracht. Wegens fysieke klachten trad hij in 1991 terug als zakelijk leider. Hij overleed in 1995.¹

Schilderessenvereniging 'ODIS' (Ons Doel Is Schoonheid), 1979-2004 (bnr. 750), 0,5 strekkende meter.

Na 1921 was het Haagse sociëteitsleven niet meer exclusief voor heren. Aan de Lange Vijverberg 7 kwamen dames bijeen in 'Lyceum, Clubgebouw voor Vrouwen'. Zij luisterden er in hun 'Salons' naar muziek, leerden Italiaans of ontspanden zich tijdens een spelletje biljart of bridge. De Groep der Schilderessen binnen 'Lyceum' organiseerde regelmatig (verkoop)tentoonstellingen van schilderijen, beeldhouwwerk of kunstnijverheidsproducten. Op 19 mei 1927 maakte de groep schilders van 'Lyceum' zich los om verder te gaan als de Schilderessen Club 'ODIS' (Ons Doel Is Schoonheid). De exposities werden ook in Kunstzaal Kleykamp verzorgd en na de Tweede Wereldoorlog vooral in museum Panorama Mesdag. In 1959 werd de naam gewijzigd in Schilderessenvereniging 'ODIS'.

Hanso Idzerda, circa 1918, foto's en schrift met aantekeningen en berekeningen (bnr. 842), 0,01 strekkende meter.

De Haagse ingenieur en radiopionier Hanso Henricus Schotanus à Steringa Idzerda, (1885-1944) verzorgde op 6 november 1919 vanuit de Beukstraat 8-10 de eerste radio-uitzending in Nederland voor een algemeen publiek. Het was daarmee zelfs de eerste omroepuitzending ter wereld. Studio- en zendapparatuur waren

Publicaties over Den Haag in 2007

Samengesteld door Ph.A.M. Swenker

Met aanvullingen uit voorgaand jaar.

Geschiedenis (algemeen)

Gemeente 's-Gravenhage, afd. Voorlichting en Externe Betrekkingen, *The Hague tramwalk*, Den Haag 2007, 27 p.

Haagse stadswandeling langs plekken die met het thema vrijheid te maken hebben.

Gemeente Den Haag, Bestuursdienst, *Kerncijfers Den Haag 2007*, Den Haag 2007, 64 p.

Jaarlijkse uitgave van statistische gegevens over bevolking, economie, cultuur, sport etc.

Groenveld, S. (samengesteld door), W.E. Penning, C.J.J. Stal, met medewerking van B. Mousavi, *Den Haag, Deel 10 Historische plattegronden van Nederlandse steden*. Lisse/Alphen aan den Rijn 2007, 195 p.

Facsimile-uitgave van een selectie plattegronden van Den Haag met inleidingen en cartografie en een cartobibliografie.

Hohé, Madelief, Trudie Rosa de Carvalho en Hanneke Adriaans, *Haagse hofmode*, Zwolle cop. 2007, 80 p.

Publicatie over kledingstukken uit de collectie van het Gemeentemuseum Den Haag, verschenen ter gelegenheid van de gelijknamige tentoonstelling in dit museum.

Tomei, Karel (foto's), tekst Casper Postmaa, *De bovenkant van Den Haag. The Hague from the top*, Schiedam 2007, 215 p.

Fotoboek met luchtopnamen van Den Haag e.o.

Willems, Wim, met medewerking van Taco van der Mark, Nick van Dien, Pieter van den Boer e.a., *Plekken van herinnering. Wim Willems en andere Hagenaars over de stad van toen en nu*, Z. pl. cop. 2007, 336 p.

Publicatie gebaseerd op een gelijknamige serie bijdragen, verschenen in AD Haagsche Courant.

Tweede Wereldoorlog

Harthoorn, Willem L., *Verboden te sterven. Het Oranjestad, Kamp Amersfoort, Buchenwald, Gross-Rosen, Dachau, Natzweiler*, Westervoort 2007, 381 p.

Heruitgegeven egodocument van de leider van een communistische Haagse verzetsgroep.

Rozenburg, Roel (fotografie), tekst Ferdinand Bordewijk, *Bezuidenhout 1907-2007. Brandgrens. Drie maart negentienvijfveertig*, Den Haag/Rotterdam cop. 2007, ongepag.

Fotoboek over het bombardement van het Bezuidenhout; eerder verschenen onder de titel *Bezuidenhout 3 maart 1945*.

Simpson, Bill, *Spitfire dive-bombers versus the V2. Fighter command's battle with Hitler's mobile missiles*, Barnsley 2007, 258 p.

Bevat een apart hoofdstuk over het bombardement op het Bezuidenhout.

Zorn, Fred, *Onderduikadres Van Speijkstraat. Den Haag 1940-1945*, Den Haag cop. 2007, 239 p.

Met beschrijving van het ouderlijk huis aan de Van Speijkstraat

Samenstelling van het gemeentebestuur op 1 januari 2008

Dagelijks bestuur

Burgemeester

(waarnemend): mw. drs. J. (Jetta) Klijnsma.

Wethouders

H.P.G. (Bert) van Alphen (GroenLinks), Welzijn, Volksgezondheid en Emancipatie, stadsdeelwethouder Centrum.

R.S. (Rabin) Baldewsingh (PvdA), Burgerschap, Deconcentratie, Leefbaarheid en Media, stadsdeelwethouder Escamp.

drs. S. (Sander) Dekker (VVD), Onderwijs, Jeugd en Sport, stadsdeelwethouder Leidschenveen-Ypenburg.

drs. G.Ph. (Frits) Huffnagel (VVD), City Marketing, Internationale zaken, ICT en Organisatie, stadsdeelwethouder Loosduinen.

mw. drs. J. (Jetta) Klijnsma (PvdA), loco-burgemeester en wethouder voor Cultuur en Financiën, stadsdeelwethouder Segbroek.

H.P.M. (Henk) Kool (PvdA), Sociale zaken, Werkgelegenheid en Economie, stadsdeelwethouder Scheveningen.

drs. J.M. (Marnix) Norder (PvdA), Bouwen en Wonen (waaronder monumenten en archeologie), stadsdeelwethouder Haagse Hout.

mr. P.W.M. Smit (VVD), Verkeer, Binckhorst, Binnenstad en Milieu, stadsdeelwethouder Laak.

Gemeentesecretaris

mw. mr.drs. A.W.H. Bertram.

Straatnamen in 2007

Samengesteld door Kees Stal

Stationsbuurt (Rivierenbuurt-Noord)

Adriaan Vlackstraat (uitmondend op de Christoffel Plantijnstraat); Adriaan Vlack, ca. 1600-1667, Haagse drukker en uitgever.

Hillebrant Jacobsplein (Boomsluitersgade – Adriaan Vlackstraat); Hillebrant Jacobs, overl. ca. 1621, Haagse drukker en uitgever.

Transvaalkwartier (Transvaalkwartier-Midden-/Zuid)

Morgenzonlaan (Kempstraat – Beijersstraat); plaats in de provincie Mpumalanga, Zuid-Afrika.

Bloemhofstraat (Kempstraat – Delagoastraat); plaats in de provincie Noord-West, Zuid-Afrika.

Witbankstraat (Paardenbergstraat – Bloemhofstraat); plaats in de provincie Mpumalanga, Zuid-Afrika.

Graskopstraat (Oranjerivierstraat – Kempstraat – Delagoastraat); plaats in de provincie Mpumalanga, Zuid-Afrika.

Regentessekwartier (Rond de Energiecentrale)

Jan Krosstraat (Gaslaan – Karel Roosstraat); Jan Eliza Marie Kros, 1834-1907, eerste directeur van de gasfabriek.

Duindorp

Simonszand (Wieringsestraat – Markensestraat); wadden-eilandje tussen Schiermonnikoog en Rottumerplaat.

Schoklandsestraat (Wieringsestraat – Markensestraat); voormalig eiland in de Noordoostpolder.

Bouwlust (Venen, Oorden en Raden)

Dassenrade (Hertenrade – Wezelrade); inheems zoogdier.

Kraayenstein en de Uithof (Kraayenstein)

Hugo Coenraadspad (uitmondend op de Gravin Margarethalaan); heer van Monster in de tweede helft van de 13de eeuw.

Jan van Polanenpad (uitmondend op de Gravin Margarethalaan); heer van Monster aan het begin van de 14de eeuw.

Aad Mansveldstraat (de Bep Bakhuisweg kruisend en vervolgens, na een U-vormige bocht, daarop weer uitmondend); Adriaan Mansveld, 1944-1991, voetballer.

Wateringse Veld (Hoge Veld)

Zuidenveldlaan (Strijpkade – Mexicosingel); streek in de provincie Drenthe.

Zevenwoudenlaan (Noordweg – Zuidenveldlaan); streek in de provincie Friesland.

Reiderlandlaan (Strijpkade – Zevenwoudenlaan); streek in de provincie Groningen en het Duitse district Leer.

Ellertsveldlaan (Reiderlandlaan – Zuidenveldlaan); natuurgebied in de provincie Drenthe.

Laantje van Salland (Reiderlandlaan – Zuidenveldlaan); streek in de provincie Overijssel.

Westergosingel (Strijpkade – Zevenwoudenlaan); streek in de provincie Friesland.

Vijfheerenlanden (Strijpkade – Ellertsveldlaan); streek in de provincie Zuid-Holland.

Oostergosingel (Strijpkade – Zevenwoudenlaan – Wes-

Kroniek over 2007

Samengesteld door Renske Boosman

januari

1. De Haagse brandweer heeft tijdens de jaarwisseling handen vol werk aan het blussen van auto's. In totaal gaan er vijftig in vlammen op. Volgens de brandweer komt dat zowel door moedwillige brandstichting als door ongelukken met vuurwerk. Vooral in het gebied rond politiebureau De Heemstraat wordt een ravage aangericht. Daar branden 27 auto's totaal uit. Ook is er veel geweld tegen medewerkers van de hulpdiensten.

Voor het eerst in 39 jaar is er geen officiële Nieuwjaarsduik in Scheveningen. Deze wordt door de organisatie afgelast vanwege de combinatie van harde wind en opkomend tij waardoor een sterke stroming ontstaat en hoge golfslag.

Drs. M.C. Schenk treedt aan als nieuwe directeur van het Haags Gemeentearchief.

Raymond van Barneveld wint het WK van de 'wilde' dartsbond Professional Darts Corporation (PDC). Hij is de vierde darter die de wereldtitel bij zowel de officiële British Darts Organisation (BDO) als de PDC heeft veroverd.

Tekenvakhandel Artific bestaat 75 jaar. Het begon met een winkeltje in schildersspullen in een achterkamer aan de Prinsessegracht. Inmiddels is Artific, sinds ruim tien jaar gehuisvest aan de Noordwal, een begrip voor kunstschilders, bedrijven, scholen, lijstenmakers en particulieren. Ook is er een expositieruimte waar kunstenaars maandelijks hun werk tonen.

2. In het Rode Kruis Ziekenhuis opent de gemeente

Den Haag een loket waar ouders hun in het ziekenhuis geboren kind kunnen aangeven. Het initiatief past bij het streven van de gemeente om dienstverlening op maat te leveren.

6. De Haagse Antonia Plaat-Kolenbrander, de oudste inwoner van Zuid-Holland en de op een na oudste van Nederland, viert haar 109de verjaardag.
15. In het Atrium van het stadhuis brengen de Amsterdamse theatergroep Dogtroep en het Nederlands Dans-Theater de voorstelling Loket 025. Niet minder dan 130 mensen uit de wijken Laak, Transvaal en Schilderswijk, samen een mix van culturen en kunstdisciplines, doen mee aan de voorstelling. De voorstelling is geïnspireerd op de mijlpalen van het leven, zoals aangifte van geboorte, huwelijk, verhuizing en overlijden, die bij de 24 loketten in het stadhuis worden gemeld. Ter voorbereiding heeft de Dogtroep enkele maanden in de Schilderswijk gebivakkeerd. Via scholen, buurthuizen en andere instellingen is contact met de bewoners gelegd.
18. Honderden gestrande treinreizigers op de Haagse NS-stations, tramverkeer dat omgeleid wordt, tientallen lichtgewonden door rondvliegende voorwerpen (dakpannen, takken, vuilnisbakken), omgewaaide bomen en overvolle hotels: de gevolgen van de storm, die met krachtige windstoten snelheden tot 130 kilometer per uur haalt. Koningin Beatrix opent de nieuwe vleugel van het Vredespaleis. Het gebouw biedt onderdak aan de beroemde bibliotheek en de Haagsche Academie voor Internationaal Recht. De bibliotheek heeft onder-

Over de auteurs

Jan Hein Furnée (1972) is als universitair docent cultuurgeschiedenis vanaf 1750 verbonden aan de Opleiding Geschiedenis van de Universiteit van Amsterdam. Hij promoveerde in 2007 aan de Rijksuniversiteit Groningen op het proefschrift *Vrijtijdscultuur en sociale verhoudingen in Den Haag, 1850-1890*. In het verlengde van zijn proefschrift publiceerde hij o.a. over negentiende-eeuwse Haagse heren- en burgersociëteiten, het Haagse concertleven, grands cafés, winkelcultuur, de badplaats Scheveningen, schaatsvertier, dagbladers en politieke cultuur, evenals over recente trends in de Nederlandse en internationale stadsgeschiedschrijving.

José Pablo Alzina is een Spaans diplomaat, die op het ogenblik juridisch adviseur is van het Ministerie van Buitenlandse Zaken en Samenwerking van Spanje. Van 1999 tot 2004 werkte hij als ambassaderaad op de ambassade van zijn land in Den Haag, waar hij ook voorzitter is geweest van de vereniging van diplomaten, Club de Jeudi. Op zijn initiatief en met zijn medewerking is een tulp vernoemd naar Karel V in het kader van de herdenking van de vijfhonderdste geboortedag van de gemeenschappelijke vorst van Spanje en de Nederlanden. Van zijn hand zijn onder meer verschenen *Embajadores de España en Londres. Una Guía de Retratos de la Embajada de España* (Madrid 2001, Ministerie van Buitenlandse Zaken) en *Santiago en St. James's. Acuarelas y anécdotas de embajadores de España en Londres* (Madrid 2001, Palafox y Pezuela). Eveneens bezorgde hij de Spaanse vertaling met verklarende noten van Garrett Mattingly's historische studie *Catalina de Aragón* (Madrid 1998, Ediciones Palabra). Hij werkte

met dertig biografische aantekeningen over evenveel Spaanse ambassadeurs mee aan het *Diccionario Biográfico Español*, dat de Koninklijke Academie van de Geschiedenis van Spanje binnenkort zal publiceren.

Robert van Lit (1955) werkt sinds 1986 bij het Haags Historisch Museum, waar hij onder andere tentoonstellingen maakt en publicaties verzorgt. Hij studeerde grafische vormgeving en fotografie aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag. Vanaf 1979 was hij zeven jaar verbonden aan het Haags Gemeentemuseum. Hij publiceert over aspecten van de geschiedenis van Den Haag en Wassenaar. Standardwerken waaraan hij meewerkte zijn onder andere *Kastelen en buitenplaatsen in Zuid-Holland* (2000), *Leven in toen. Vier eeuwen Nederlands interieur in beeld* (2001) en *Zeven eeuwen Gevangenoort* (2007). Verder is hij bestuurslid van diverse historische en culturele organisaties in Wassenaar en redacteur van het *Jaarboek Die Haghe*.

Jessie van der Meer-Middelburg (Den Haag, 1943) is sociologe. Zij is werkzaam geweest als onderzoeker en docent bij de Vakgroep Jeugd, Gezin en Levensloop van de Universiteit Utrecht en is mede-auteur van diverse publicaties op haar vakgebied. Vanaf 2000 reenseert zij sociaal-wetenschappelijke boeken voor NBD/Biblion. Zij is een kleindochter van Dien Middelburg-van Rooy. Het artikel 'Kindervoeding' heeft zij samengesteld aan de hand van documenten die door haar oma zijn nagelaten.

Register

Samengesteld door Paul de Kievit

A

- ABN 210
 AD Haagsche Courant 207, 209
 ADO, Voetbalclub 203
 ADO Den Haag, Voetbalclub 203, 247, 248, 252
 ADO-stadion 243
 AVRO 195, 209, 210
 Aad Mansveldstraat 242, 247
 Aafjes, Bertus 140
 Aap, Bedrijfsverzamelgebouw De 204
 Abdijkerk Loosduinen 193, 194
 Abraham Schierbeek Vogeltuin 206
 Abu Simbel (Eg.) 152
 Academie van Beeldende Kunsten
 Zie: Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten
 Acket, Paul 203
 Adema, P.J. 194
 Adema/Schreurs, Firma 194
 Adriaan Maasplein 174
 Adriaan Vlackstraat 242
 Affiche Galerij 247
 Afscheiding 74, 75
 Agnes, RK Kerk van de H. 253
 Aguilar, José Antonio 83
 Aisne (Fr.) 134
 Akkerman, Vulpenspecialzaak P.W. 189
 Akse, Willem 249
 Álava, Miguel Ricardo de 83
 Albanië 148, 151, 152
 Albarda, J.W. 114
 Albareda, José Luis 75, 81, 83
 Alberdingk Thijm, Jozef 28
 Albertinestraat 75
 Aldridge, Ira 41
 Alexanderstraat 75
 Algemeen Nederlands Persbureau 243
 Algemeen Rijksarchief 208
 Algemeene Hockeybond 223
 Algemene Vereniging voor Natuurbescherming voor 's-Gravenhage en omstreken 206
 Almodóvar del Valle, Hertogin van 82
 Almodóvar del Valle, Martin de Rosales hertog van 82, 83
 Aloysius College 253
 Alphen, H.P.G. (Bert) van 240, 246
 Alphen, Hieronymus van 140
 Alzina, José Pablo 3, 64, 82, 257
 Amati, Haags Mandoline-orkest 254
 Ambachtsheer, H.F. 185
 Ambassade van Amerika 185
 Ambassade van Frankrijk 9, 66
 Ambassade van Spanje 66, 69, 73
 Americain, Hotel 124
 American Bar 203
 Amerika, Verenigde Staten van 75, 136
 Amersfoort 185
 Ammers Küller, Jo van 129
 Amnunitiehaven 104
 Amsterdam 2, 15-17, 19, 23, 26, 30, 34, 36, 40, 51, 55, 57, 58, 60, 73, 80, 92, 104-106, 108, 125, 132, 206, 216, 222, 224, 246
 Amsterdam, Academie voor Bouwkunst 207
 Amsterdam, Concertgebouw Orkest 209
 Amsterdam, Herengracht 73
 Amsterdam, Pakhuis Amstel 133
 Amsterdam, Rijksmuseum 193
 Amsterdam, Salon de Variétés 40
 Amsterdam, Spinhuissteeg 133
 Amsterdam, Stadsschouwburg 16, 19, 252
 Amsterdam, Stedelijk Museum 148
 Amsterdam, Universiteit van 257
 Amsterdam, S.s. 225
 Ando, Drukkerij 134, 138
 Andriessen, Hendrik 253
 Anduaga, Joaquin de 83
 Anduaga, José Julián de 73, 83
 Anglada Camarasa, Hermenegildo 76
 Aniel-Quiroga, José Manuel 83
 Anna Paulownaplein 75
 Anna Paulownastraat 146
 Annegarn-Windgassen, Ingrid 255
 Antonius Abt, RK Kerk van de H. 226
 Antonius en Lodewijkkerk, H.H. 186
 Antwerpen 40, 65, 116, 243
 Antwerpen, Gilles van 74
 Antwerpsch Kunstverbond 41
 Apeldoorn, Paleis Het Loo 82